

tekrar yayımlamaya başladı (29 Eylül 1908). Ancak devrin değişen şartları ve sayıları artan yeni gazeteler karşısında tutunamadı, on dokuzuncu sayısından sonra gazeteyi kapatmak zorunda kaldı. Bu ikinci devrede, daha önce tabasbus edercesine hürmetkârane yazılarla övdüğü padişah ve ileri gelen devlet adamları hakkında hakarete varan ağır hitap ve ithamlarla dolu neşriyatta bulunduğu dikkati çekmektedir. Basın dünyasında başarı sağlayamadığı bu devreden sonra Kalamış'taki evine çekildi ve orada öldü.

Ali Efendi'nin, iki devrede 2446+19=2465 sayı çıkardığı *Basîret*'le daha sonra yirmi altı sayı çıkardığı *Kahkaha*'da (Mart 1875 - Eylül 1875) yayımlanan makalelerinden başka, Sultan II. Abdülhamid'e ve o devrin tanınmış şahsiyetlerine hakaretlerle dolu iki küçük eseri daha vardır. Bunlar, 93 Harbi hakkında kaleme alarak padişaha takdim ettiğini ileri sürdüğü bir lâyiha olan *Yıldız'ın Hatası: Devlet-i Aliyye-Rusya Muhârebesi* 1293 (İstanbul 1324) ile kendi gazetecilik hâtıraları yanında devrin bazı siyasi olayları hakkında dikkate değer bilgiler veren *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekâyi-i Mühimme* (İstanbul 1325) adlı eserlerdir. Bu son eser sadeleştirilerek *İstanbul'da Elli Yıllık Önemli Olaylar* (İstanbul 1976) adıyla yeniden yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Efendi [Basîretçi], *Basîret ve Kahkaha Koleksiyonları*; a.mlf., *İstanbul'da Yarım Asırlık Vekâyi-i Mühimme*, İstanbul 1325; *Hadîka Salnâmesi*, İstanbul 1289; *Devlet Salnâmesi* (1302, 1324); *Hadîka Gazetesi*, İstanbul 1288/1872, sy. 13, 54; *Sabah Gazetesi*, İstanbul 1293/1876, sy. 34, 75; Vedad Günyol, "Matbuat", *İA*, VII, 369; "Ali Efendi (Basîretçi)", *TDEA*, I, 111-112; Nejat Sefercioğlu, "Basîret", a.e., I, 338-339.



ZİYAD EBÜZZİYA

ALİ EFENDİ, Çatalcalı

(bk. ÇATALCALI ALİ EFENDİ).

ALİ EFENDİ, Çırçırılı

(ö. 1906)

Türk hattatı.

Fatih'in Çırçır (Haydar) semtinde doğdu. Çırçırılı veya Haydarlı lakabıyla tanınır. Hat sanatını Şefik Bey'den öğrendi. Maliye Nezâreti'ne bağlı bir dairede çalıştı. Derviş mizaçlı, sakin bir zattı. Bir müddet Üsküdar'da oturdu. Bekâr ol-

duğundan hayatının sonlarına doğru Ak-saray'daki Şâbâniyye tarikatına mensup Necib Efendi'nin dergâhına yerleşti. Şevval 1324'te (Kasım 1906) burada vefat etti. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'ndadır. Kitâbesi Ferid Bey tarafından yazıldığı halde yaptırılmamıştır.

Sülûs, nesih ve bilhassa celif-sülûste üstat idi. Yazı taklidinde ve yazıları tahrir* şeklinde çizmekte çok başarılı idi. Taşa hakkedilmiş mühim bir yazısı olan *أد فرائض الله تكن مطيعا* (Allah'ın farz olan emirlerini yerine getir ki, itaat etmiş olasin) hadisi, Saraçanebaşı Camii'nde iken daha sonra Vakıflar Yazı Müzesi'ne kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 45-48; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts., s. 232; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 34; R. Ekrem Koçu, "Ali Efendi", *İstA*, II, 652-653.



M. UĞUR DERMAN

ALİ EFENDİ, Kemalzâde

(1839-1889)

Şeyh, zâkir ve bestekâr.

Noktacı Kasım Efendi Camii imamı Kemal Efendi'nin büyük oğludur. Babasına nisbetle Kemalzâde lakabıyla tanınır. Edirne'de Sıkcamurat mahallesinde doğdu ve orada yaşadı. Gençlik yılları ile tahsili hakkında bilgi yoktur. Bir müddet debbağlıkla meşgul olduktan sonra vergi dairesinde kolculuk görevinde bulundu. Bu sırada Sa'diyye tarikatına intisap etti. Şeyh Emin Efendi'den tarikat bilgisi ve terbiyesi alarak kendini yetiştirdi ve ondan icâzet aldı.

Tabii bir ses güzelliğine sahip olan ve bazı tekkelerde zâkirlik yapan Ali Efendi'nin bu kabiliyeti, o sıralarda Edirne Evkaf müdürü bulunan müşikişinas İstanbullu Aynî Efendi'nin dikkatini çekti. Bu suretle ondan müşikideki temel bilgileri öğrenme imkânı buldu. Noktacı Kasım Efendi Camii'nin tekkeye çevril-

mesinden sonra buraya şeyh tayin edildi. 6 Muharrem 1307'de (2 Eylül 1889) vefat etti; mezarı Edirne'de aynı tekkenin haziresindedir.

Ali Efendi tasavvuftaki önemli mevkînin yanında mevlidhanlığı ve müşikişinâs hocalığı ile de tanınmıştır. Yaptığı bes-telerle devrin müşikişinasları arasında yer almış, dinî ve din dışı sahada eserler vermiştir. Öztuna, güfteleri Yûnus Emre'ye ait iki durak, on beş ilâhi ile bir acem beste ve bir ferahnâk şarkı bestelediğini kaydetmektedir. Bestekârlığının yanı sıra müşiki sazları ile de meşgul olan Ali Efendi'nin aynı zamanda ney üflediği, tanbur ve saz çaldığı da bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Bâdi Efendi, *Riğâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Ktp., TY, nr. 10392, s. 585-586; Ergun, *Antoloji*, II, 487; O. Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1949, s. 310-311; a.mlf., "Edirne'de Yetişen Müşikişinaslar", *Damla Mecmuası* (Yeni Seri), sy. 9, Edirne 1948, s. 139; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 54; Rakım Ertür, "Geçen Asırda Edirne'de Türk Musikisi", *TMD*, sy. 34 (1950), s. 2-3; Ali Rıza Avni [Tınaz], "Gizli Kalmış Kıymetler: Büyük Ali Bey", *MM*, sy. 151 (1960), s. 590; Öztuna, *TMA*, I, 29-30.



NURİ ÖZCAN

ALİ EFENDİ, Moralı

(bk. SEYYİD ALİ EFENDİ).

ALİ EFENDİ, Paşmakçızâde

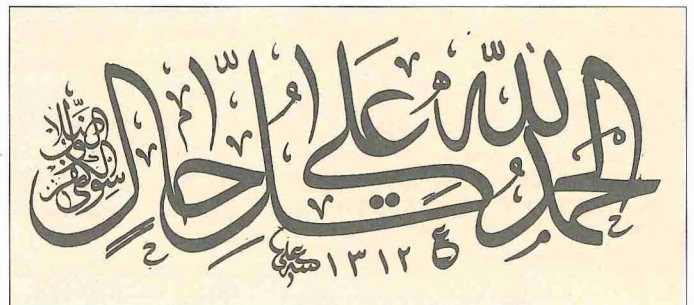
(bk. PAŞMAKÇIZÂDE ALİ EFENDİ).

ALİ EFENDİ, Tanbûrî

(1836-1890 [?])

Bestekâr
ve tanbur icracısı.

Midilli'de doğdu. Enis Efendizâdeler'den Hâfız Bekir Efendi'nin oğludur. İlk tahsiline babasından aldığı derslerle başladı, yedi yaşında hâfız oldu. Bir müddet sonra İstanbul'a gitti, tahsilini ora-



Çırçırılı
Ali Efendi'nin
celî-sülûs
bir yazı
kalıbı
(M. Uğur
Derman
koleksiyonu)

daki medreselerde tamamladı. Bilhassa kıraat ilminde belli bir seviyeye gelerek talebe yetiştirmeye başladı. Sultan Abdülaziz'in tahta çıktığı yıllarda müezzinlik vazifesi ile saraya alındı ve bir müddet sonra da ikinci imamlığa yükseltildi. Bu sıralarda kendisine Kudüs mevleviyeti pâyesi verilen Ali Efendi imamlık vazifesini 1885 yılında saraydan ayrılınca kadar devam ettirdi. Daha sonra İzmir'e yerleşti. Müsikiyedeki eserlerinin büyük bir kısmını burada besteledi. Hayatının geri kalan yıllarını, İzmir'de ve ara sıra gittiği Manisa'daki meşk toplantılarına devam etmekle ve talebe yetiştirmekle geçirdi. İzmir'de öldü ve Karşıyaka Mezarlığı'na defnedildi. Ölüm tarihi, *Hoş Sadâ* ve *Nazarî Amelî Türk Musikisi*'nde 1890, *Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi*'nde 1902 olarak gösterilmektedir. Oğlu Aziz Mahmud Efendi de (ö. 1929) zamanının tanınmış bestekâr ve tanbur üstatlarındandı.

Neo-klasik üslûbu benimseyen ve bestelerindeki romantik ve lirik coşkunluk dolayısıyla "âşık bestekâr" olarak anılan Ali Efendi, devrinin en önemli müsikîşinasları arasında yer almıştır. Müsikiyedeki ilk hocaları Latif Ağa, Sütlüceli Âsım Bey ve Kemânî Rızâ Efendi'dir. Bir süre sonra Tanbûrî Küçük Osman Bey'den tanbur dersleri almış ve tanbur çalmadaki maharetini, adının bu saz ile beraber zikredilmesi derecesine getirmiştir. Bestekârlığı ve icracılığının yanı sıra bu sahadaki hocalığı ile de tanınmış ve birçok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında Tanbûrî Cemil Bey ve Râkım Elkutlu en meşhurlarıdır.

Süzidil makamını büyük ve küçük formulu eserleriyle ihya eden Ali Efendi'nin günümüze biri dinî, yedisi saz ve çoğu şarkı formundaki seksen beş sözlü eseri ulaşmıştır. Bunlardan ancak kırk kadranının notası mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ergun, *Antoloji*, II, 402, 617; Ezgi, *Türk Musikisi*, III, 5-9; V, 426-429; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 49-53; Baki Süha Ediboğlu, *Ünlü Türk Bestekârları*, İstanbul 1962, s. 101-106; Mustafa Rona, *Yirminci Yüzyıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 1-6; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 51, 52, 53, 54, 62, 88, 105, 106, 107, 118, 133, 157, 164, 172, 174, 183, 189, 200, 203, 219, 225, 227, 234, 235, 236, 238, 239, 256, 271, 272, 280, 288; a.mlf., *TSM Saz Eserleri*, s. 35, 63, 64; Süheyl Ünver, "İslâm Türk Bü-yükleri, İsmail Fennî", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 83, s. 14-15; "Ali Efendi (Hünkâr İmamı Tanbûrî)", *İstA*, II, 648-650.



CİNUÇEN TANRIKORUR

ALİ EFENDİ, Üsküdarlı

(bk. ÜSKÜDARLI ALİ EFENDİ).

ALİ el-EKBER

(علي الأكبر)

Alî b. Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib
(ö. 61/680)

Hız. Hüseyin'in Kerbelâ'da
şehid edilen büyük oğlu.

Hız. Hüseyin'in diğer oğlu Zeynelâbîdîn'in de asıl adı Ali olduğundan, İslâm kültür tarihinde bu iki kardeşin büyüğü Ali el-Ekber, küçüğü de Ali el-Asgar diye şöhret bulmuştur.

Ali el-Ekber'in hayatı hakkında menkıbevi rivayetler dışında yeterli tarihî bilgiler bulunmamaktadır. Annesi, sahâbeden Urve b. Mes'ûd'un torunu Leylâ bint Mürre'dir. Medine'de doğup büyüdüğü bilinmekle birlikte doğum tarihi belli değildir. Kerbelâ Vak'ası esnasında on sekiz veya on dokuz yaşında olduğu ileri sürülmekteyse de o sırada yirmi beşinde bulunduğu yolundaki rivayet daha doğrudur; çünkü Kerbelâ faciasından kurtulan kardeşi Zeynelâbîdîn Ali el-Asgar'ın o zaman yirmi üç veya yirmi dört yaşında olduğu bilinmektedir (bk. İbn Sa'd, V, 221). Kaynaklara göre Ali el-Ekber, Kerbelâ'da Tâliboğulları arasında savaş alanına ilk çıkan ve Hız. Hüseyin'in ailesinden ilk şehid edilen kişidir (bk. Dineverî, s. 254; Taberî, V, 446; İbnü'l-Esir, IV, 74; Şeyh Müfid, s. 238 vd.). Kerbelâ'da, "Ben Hüseyin b. Ali'nin oğluyum. Kâbe'nin rabbine yemin ederim ki Hız. Peygamber'e en yakın olan biziz. Evlâtlığın oğlu (Ubeydullah b. Ziyâd) bize hükmedemez!" (Taberî, V, s. 446) diyerek çıktığı on kadar mübâreze de yitip dövdü ve her seferinde karşı taraftan iki üç kişiyi öldürdü. Susuzluktan güçsüz düştüğü bir sırada Mürre b. Münkız tarafından sırtına mızrak saplanarak şehid edildi (10 Muharrem 61/10 Ekim 680). Savaştan sonra başı, diğer Kerbelâ şehidleriyle birlikte önce Ubeydullah b. Ziyâd'a, sonra Şam'a Yezîd b. Muâviye'ye gönderildi. Oğlunun ölümüne son derece üzülen Hız. Hüseyin, "Yavrum, senden sonra dünyam yıkılmıştır!" diyerek göz yaşları dökmüştür. Ali el-Ekber'in naası babasının Kerbelâ'daki türbesinin ana kubbesi altına defnedilmiştir.

Ali el-Ekber, Abbâsîler'in son devirlerinden bugüne kadar, özellikle Muhar-

rem âyinleri sırasında bütün İran ve doğu bölgelerinde kazandığı menkıbevi şahsiyetiyle anılır ve Kerbelâ'daki kahramanlıkları hakkında pek çok hikâyeler anlatılır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakâtü'l-kübrâ*, V, 221; Dineverî, *el-Ahbarü'l-tuvâl*, Kahire 1330, s. 254; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), V, 446-447, 468; Mes'ûdî, *Mürâcû'z-zeheb*, III, 71; Şeyh Müfid, *el-İrşâd*, Kum, ts., s. 238 vd.; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 74; A'yanü's-Şî'a, I, 607; J. Calmard, "Ali Akbar", *Eir.*, I, 855-856.



ETHEM RUHİ FİĞLALİ

ALİ EKBER-İ HITÂİ

(علي أكبر خطائي)

XVI. yüzyıl başlarında Çin'e giden ve gözlemlerini *Hitâ'inâme* adlı Farsça eserinde toplayan Osmanlı seyyahı
(bk. HITÂİNÂME).

ALİ EKREM BOLAYIR

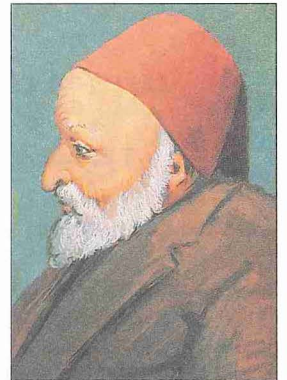
(bk. BOLAYIR, Ali Ekrem).

ALİ EMİRİ EFENDİ

(1857-1924)

Daha çok topladığı kitaplarla meşhur olan son devir kitap meraklılarından, Millet Kütüphanesi'nin kurucusu.

Diyarbakır'da doğdu. Şair Sâim Seyyid Mehmed Emîrî Çelebi'nin torunlarından Seyyid Mehmed Şerif Efendi'nin oğludur. İlk tahsilini Diyarbakır'da Sülûkiyye Medresesi'nde yaptı. Amcası Fethullah Feyzi Efendi'den de Farsça dersleri aldı. Daha sonra, dayılarının Mardin sancağı tahrirat ve rûsûmat müdürü bulundukları sırada oraya giderek başta Ahmed Hilmi Efendi olmak üzere bazı müderrislerden üç yıl kadar çeşitli ders-



Ali Emîrî
Efendi